

DE HERBOUW VAN DEN TOREN TE WESTKAPELLE

IN DEN AANVANG DER VIJFTIENDE EEUW.

DOOR

H. Q. J A N S S E N.

Naauwelijks was de vijftiende eeuw hare baan ingetreden, of haar' voetstappen werden in Vlaanderen geteekend met bloed en plundering. 't Waren de Engelschen, die stoute zeeschui-
mers, die, sinds lange najverig op den Vlaamschen handel en door staatkundige verwickelingen gedreven, hun vernielingswerk van de vorige eeuw weder ter hand namen en hun rooversbedrijf voortzetten in de haven van Sluis, om het van dáár alomme uit te breiden in de omstreken. Wij willen het den vader der Vlaamsche kronijkschrijvers, den geloofwaardigen MEYERUS, zelf eenigzins verkort laten verhalen, met voorbijgang van anderen, die hem òf hebben afgeschreven, òf verkeerd begrepen, òf onnaauwkeurig aangevuld: ¹

„VALERAN, hertog van St. Pol vergadert zijne krijgsmagt bij St. Omer tegen de Engelschen en belegert het kasteel Marche, een' groote mijl van Calais. Maar de Engelschen, een' uitval doende, strijden heftig met de onzen, en een goed deel der ruitery en bijna al de Genuezen en Vlamingen slaan op de vlugt. VALERAN, aldus zijn leger verstrooid en verjaagd ziende, begeeft zich naar Terouanne. De Engelschen leggen het nu toe op het stadje Ardam, doch worden met geen klein verlies der hunnen door de bezetting terug geworpen. Dit geschiedde in 't midden van Mei [1405].

„Hertog JAN [van Bourgondië, graaf van Vlaanderen, bij-

¹ MEYERUS, *Annal. Flandr.*, ad ann. 1405, fol. 222.

genaamd zonder vrees], die toen te Yperen was, verzamelt met spoed een leger en zendt het, onder bevel van JAN VAN DE WALLS, naar Grevelingen om die stad te bewaren, en legt andere bezetting in Duinkerke en alle zeesteden, opdat de vijand ze niet bestorme. Maar de Engelschen, met buit en gevangenen reeds verrijkt, trekken naar Calais terug en vaardigen een gezantschap af tot den hertog met de verklaring, dat zij den vrede met de Vlamingen wenschen en niets vijandigs. Deze verborgen vrienden echter van den hertog van Orleans [die om redenen vijandig gestemd was tegen den graaf van Vlaanderen] bestoken weldra op den 22 Mei onze kusten met een' groote vloot ¹. Zij bestormen in de haven van Sluis de schepen die voor anker lagen, voornamelijk van de Oosterlingsche kooplieden. Ook belegeren zij het kasteel van Sluis, 't welk echter, wegens den kloeken tegenstand der bezetting, niet gemakkelijk kon genomen worden ². Het rijke eiland Kadzand berooven en verbranden zij geheel. Hun bevelhebber was THOMAS, hertog van Clarence, zoon van den koning HENDRIK [van Engeland]. Maar de graaf van Pembroke ³, overste der zee ⁴, werd vóór Sluis door een' worp uit een' blijde ⁵ gedood. Ook anderen, ongeveer zestig, worden gedood. PEMBROKE met eenige anderen werd te

¹ „Een vlote van 22 schepen,” zegt de *Chron. v. Vlaend.*, uitg. door WIJTS, d. II, fol. 136, terwijl MEYERUS, van wien deze *Chron.* hier en doorgaans slechts eene vertaling is, heeft: „magna classe.” 't Zal ontstaan zijn door verwarving met het cijfer van 22 Mei.

² In den kalender van *Cadsandria voor 1855* staat, bl. XXI: „24 Mei 1405. De Engelschen bestormen („doen assaut”) de stad Sluis, op zondag, doch worden afgeslagen.” Het is door den redacteur, mijn' medearbeider VAN DALE, ontleend aan de stadsrekening over gemeld jaar.

³ „Pennebrochius,” Pennebroek, Penbroke, thans doorgaans Pembroke.

⁴ „Praefectus maris;” admiraal?

⁵ „Ictu balistae.” SANDERUS, *Flandr. illustr.*, t. I, fol. 305, zegt: „jaculo,” door een' pijl, van waar het waarschijnlijk alzo overgenomen is in v. d. AA, *Aardr. woordenb.*, d. I, bl. 282. Een *balista* evenwel was een werptuig, door MELIS STOKES blide genoemd, waarmede men zware steenen wegelingerde. HYDECOOPER, op *M. Stokes*, III, 281—283, beschrijft de machine; zie ook bl. 194, 195, 290, en verg. *Berigten van het Hist. gen. te Utr.*, d. VII, bl. 65. Ki-

Mude begraven; en daarom verbrandden zij de parochiekerk aldaar niet, maar berooven haar slechts. Zij plunderen Heysvliet, dat ook Coudekerke ¹ genoemd wordt, en wat in den omtrek gelegen is, en verbranden alles. Een groote en geweldige schrik was door geheel Vlaanderen. Hertog JAN, langs de gansche kust Gendsche troepen gelegd hebbende, wapent ook vele andere jonge lieden. Hij trekt naar Sluis met een groot leger, vol verlangen om slag te leveren. Maar de Engelschen, verschrikt door de menigte en den eendragtigen wil der onzen en door den heldenmoed des hertogs, trekken, na den vijfden dag waarop zij te Sluis gekomen waren, langzaam weg, zooveel buit makende als zij konden en met de onzen niet durvende strijden. De lijken van PEMBROKE en eenige anderen, die te Mude waren ter aarde besteld, ontgroeven de Engelschen en namen ze met zich. WOUTER JANSEN ², een ervaren [„clarus”] zeeman der onzen ³, zeilt hen met zijn éénig roofschip achterna, en neemt één van hunne schepen vóór dat het in de haven der Teems was gekomen, en brengt het te Duinkerke binnen. Hij had bij zich ongeveer veertig strijders. Er waren op dat Engelsche schip omtrent 20 mannen. Deze heeft hij deels gevangen genomen, deels in 't gevecht gedood. Hij bemagtigt kostbare dingen en een' edelen buit, door den vijand in Vlaanderen weggeroofd. Daaronder is gevonden de tafel van den altaar der heilige

LIAEN heeft: „Blye: *Balistam dixerunt*” etc. — Bij v. d. AA, a. p., staat mede, dat het geschied is op 12 Mei, wordende dit door het bovenstaande weersproken. — Nog zegt SANDERUS, dat de graaf van Pembroke THOMAS heette. Zijn naam wordt echter niet genoemd, en de naam THOMAS zal ingeslopen zijn door verwarring met THOMAS, hertog van Clarence, van wien zooeven gesproken was. Door SANDERUS en VAN DER AA misleid, heb ik zelf gemelde onnaauwkeurigheden begaan in mijn *St. Anna ter Muiden*, bl. 84.

¹ „Heyssliet, quod & Coudekerca.” Het verband doet ons aan Heist denken, ofschoon wij 't niet kennen onder den naam van Heysvliet, evenmin als van Coudekerke.

² „Galterus Joannes.”

³ In v. d. AA, a. w., d. X, bl. 468, wordt hij onder de Sluizenaars geteld, zonder voldoende redenen, terwijl het gebeurde gesteld wordt op 22 Mei 1406, in plaats van 1405 zeker op of na 27 Mei.

Anna ¹ te Mude, een bezienswaardig werk, dat hij der kerke heeft terug geschonken." Enz.

Het aangevoerde heeft ons verplaatst in den omtrek van Sluis en aan het oog onzer verbeelding een tooneel van louter verwoesting getoond. Kadzand, Mude, Heist waarschijnlijk, zij liggen in puin en assche, de droeve sporen die de Engelschen in vijf dagen tijds hebben achtergelaten. In die jammeren nu had ook het naburig Westkapelle geen klein aandeel; en als we thans daaraan onze aaudacht gaan wijden, dan weten wij, dat het gebeurde aldaar tusschen den 22^{en} en den 27^{en} Mei heeft plaats gegrepen. Of het gansche dorp aan de vlammen was prijs gegeven is onbekend, doch hoogst waarschijnlijk. Maar zeker is het, dat de toren het ontgelden moest: de spits werd hem afgeworpen; zijn metselwerk bezweek onder de mokerslagen der plunderslaars, en geknot, vernederd, van zijne heerlijkheid beroofd stond hij daar als treurige herinnering van het rampvolle bezoek der Engelsche vernielers. En waarom had men het zoo bijzonder op dien toren geladen? Omdat hij een baken in zee was; omdat zijn hooge top den weg wees aan de schepen dier Oosterlingen, waarop de vijand in de haven van Sluis het eerst zijn' roofzucht had gekoeld; omdat aan dien toren de vreemdelingen, „het land van Vlaanderen bezoekende van oostwaarts bij der zee, hunne kennis namen van het aankomen van den voorzeiden lande;” omdat die toren van onberekenbaar belang was voor den Vlaamschen wereldhandel, welks bloei sinds lange een doorn was in het oog van Engeland. Maar naauwelijks waren dan ook de vernielers geweken, of gansch Vlaanderen was bedacht om het teeken weder op te rigten, dat 's vijands arm had neêrge worpen, en den koophandel weêr te geven wat er onmisbaar voor was. De kooplieden van de Hanze, de Oosterlingen le-

¹ In de *Jaerb. van Brugge* door CURTIS (uitg. 1738), d. I, bl. 327, leest men „Antaer-stuck,” 't welk, veelal overgenomen zijnde, ook door mij, a. w., bl. 47, eer denken doet aan een schilderstuk, terwijl MEYERUS den deksteen of tafel des altaars kan bedoeld hebben. „Tabula”, altaartafel, schijnt echter doorgaans tafereel of schilderij te beduiden.

verden daartoe hun' dringende verzoeken in. En straks werd over de vier leden van Vlaanderen een omslag gedaan, en op gemeene kosten van oost en west rees de phenix uit zijne asch, hief weêr als weleer zijn' fiere kruin statig in de lucht, en wees den zeeman van verre de waterbaan, die hij volgen moest om veilig zijn' alom gehaalde schatten neêr te leggen aan Vlaanderens bloeiende kusten.

Een en ander wat op dezen torenbouw te Westkapelle betrekking heeft gaan wij onzen lezers mededeelen, naar echte bescheiden, zijnde acht losse stukken, met verschillende handen op papier, en één charter op perkament geschreven; bescheiden, die, vier en een' halve eeuw oud, berusten in het archief der stad Yperen. Het gebruik daarvan werd ons goedgegunstig verleend door den geleerden archivaris dier stad, onzen vriend I. L. A. DIEGERICK, wien wij daarvoor openlijk onzen warmen dank betuigen. Achtereenvolgens willen wij kortelijk op den inhoud dier stukken letten. Wij voegen ze onveranderd als bijlagen bij dit opstel en nemen de vrijheid den lezer derwaarts te verwijzen.

Het eerste, op perkament geschreven, is een vidimus, door de overheid van Brugge, verleend aan een stuk van 26 Februarij 1410 ¹, uitgevaardigd door de raadslieden van hertog JAN van Bourgondië, graaf van Vlaanderen. Wij zien er uit, dat de vier leden van Vlaanderen, Gend, Brugge, Yperen en het Vrije, vroeger waren vergaderd geweest te Oudenburg, een stadje in West-Vlaanderen, en dat aldaar bepaald was geworden, eene som van 1600 pond parisis, of f 800, over gansch Vlaanderen om te slaan tot den wederopbouw van den toren van Westkapelle, door de Engelschen afgebrand; door welchen toren de Oosterlingen en andere schippers „groote kunde van de zee” plagten te hebben en door

¹ In het oorspronkelijke staat 1409. Doeh indien dit zóó moest opgevat worden, dan baart het verwondering, dat in een' zaak, die zulk een' spoed vereischte als deze, het vidimus meer dan een jaar daarna verleend zou zijn. Wij moeten ons dus hier het jaar 1410 denken, dat, naar de Vlaamsche jaarrekening, 1409 heette tot aan Paschen, in 1410 invallende op 23 Maart.

welks niet-herstelling genoemde schippers groot ongerief zouden lijden. De zamenkomst te Oudenburg heeft welligt reeds in 1406 of 1407 plaats gehad. De werklieden waren dan ook ijverig aan den arbeid getogen. Maar zie, thans lag het werk stil; en wel dáárom, omdat het aan geld ontbrak: want hier en daar weigerde men de te Oudenburg vastgestelde schatting te betalen. Er was derhalve, om de nalatigen te dwingen, een bevel noodig van 's graven raadslieden in de nieuw opgerigte regt-bank te Gend, voor welke de vier leden de zaak der wanbetalers hadden aangebragt; en 't werd aan al des graven baljuwen en officieren van den lande opgelegd, met gestrengheid te zorgen, dat ieder zijn schuldig aandeel met alle naauwkeurigheid aan den ontvanger voldoen zou, gelijk het „t' andere tijden bij onze geduchte vrouwe [de gravin, waarschijnlijk in afwezigheid van graaf JAN, die in 1406 en 1407 dikwerf en lang te Parijs vertoefde] en bij hare letteren geordonneerd" was. Dit bevelschrift van 's graven raad te Gend werd, twee maanden later, den 28 April, door den Brugschen magistraat bekrachtigd.

Het stuk, waarop wij nu ten tweede onze aandacht vestigen, voert ons eenigzins terug; want er is een' oudere dagteekening in vermeld, namelijk 10 April 1409, na Paschen. (Het Paaschfeest kwam in 1409, op den 7 April.) Wij zien er door bevestigd wat in 't vorige gezegd was, dat men vroeger reeds met den torenbouw was bezig geweest, zijnde deze door de nalatigheid van het betalen der aangeslagenen onderbroken. Het stuk geeft ons 't bestek voor het maken der torenkap, op gemelde dagteekening vastgesteld door de timmerlieden LAURENS VAN DER LEYE van Gend, CORN^e. VAN AELTRE van Brugge, JAN VAN YPRE, door Yperen gemagtigd, en JAN VAN HOOZE, speihouder van Damme, en door den metselaar CLAIS F^e. WILLEMS van Brugge. Dit bestek werd door de genoemden geleverd in handen van JAN VAN OUDENAERDE, BOUDIN DE MEEDOM en CLAIS VAN DER EEKE, gevolmagtigden van Brugge, Yperen en het Vrije, in tegenwoor-

¹ GODEVAERT DE WILDE, ridder, ontvanger generaal van Vlaanderen en Artois,

digheid van GODEVAERT DE WILDE ¹, ontvanger generaal van Vlaanderen en Artois, en PIETER GHERBODE ², baljuw van den watere. Er blijkt ons uit deze oorkonde, dat het voorgeslacht in naauwkeurigheid zijner bouwplannen althans voor het tegenwoordige niet wijken moet. Opmerkelijk zijn de kunsttermen, die er in worden aangetroffen, en de stevigheid des werks straalt er helder in door. Ook zien wij er uit, tot wat aanzienlijk gewrocht men den toren van Westkapelle verheffen wilde. Die toren zou niet minder dan zes verdiepingen of „stagen” moeten hebben, de eerste 14 voet hoog, de tweede 12, de derde 11, de vierde 10, de vijfde 9, en de zesde 8 voeten. Boven deze verdiepingen moest de „makelare” (spits)? worden aangebragt ter hoogte van 27 voet, zoodat dus de toren 91 voet hoog zou zijn, tenzij daar nog niet bij gerekend ware de hoogte van het metselwerk tot boven de kerk welligt. 't Schijnt, dat de toren achtkantig moest zijn, gelijk dan ook de nog aanwezige gemetselde stomp dezen vorm vertoont. Hij moest met schaliën worden gedekt, en in dat dak moesten vier vensteren gemaakt worden. Het werk werd aanbesteed om gesloten te zijn tusschen dit en half Maart 1410, om dan verder gereed te wezen tot het dekken op het einde van Mei, of ten laatste den 24 Junij. De kosten zouden bedragen 143 p. gr., of *f* 858. Bovendien kwamen nog aan andere uitgaven 52 p. gr., zoodat het geheel geschat werd op *f* 1170.

Gelijk wij weten, bleef het werk, door het weigeren van betaling, steken, zoodat in 1410 het ons reeds bekende charter noodig was. Nu werd, volgens het derde stuk, den 25 Junij van dat jaar het metselwerk aanbesteed aan ADRIAAN BRANTIN c. s.,

¹ [Zie 't *begin dezer noot op bl. 311*]. was gehuwd met ANNA DE VOOGT, dochter van RUMOLD DE VOOGT en ANNA VAN OOSTKERKE. R. DE VOOGT was bevelhebber van het groot kasteel te Sluis, stierf aldaar omstreeks 1400 en werd er in de Lieve-Vrouwekerk begraven: SANDERUS, *Fl. ill.*, I, 395. GODEVAERT DE WILDE komt, onder den naam van GODEFRIDUS LE SAUVAGE, voor als baljuw (*praefectus*) der wateren van Sluis, in 1412, 1413 en 1425 gecommiteerde van den graaf van Vlaanderen tot het vernieuwen van den Brugschen magistraat: SANDERUS, I, 202.

² Ik ontmoet „Petrus Gerbode” onder de schouten (*pratores*) van Yperen bij SANDERUS, I, 344. Hij was in die betrekking tot 1405.

voor de som van 200 p. par. of f 100, waarvan de ééne helft op 15 Augustus en de andere op 1 October 1410 moest betaald worden, zijnde A. BRANTINS borgen JAN WAERMONT gezegd CLEYAERT en AERNOUT VAN DER ZANDE. Wij zien er uit, dat de aanbesteding van openbare werken geene uitvinding is van den nieuweren tijd, maar reeds vóór meer dan vier eeuwen in zwang was, en dat men thans niet voorzigtiger is in het maken der voorwaarden en bestekken, dan men toen reeds was. Voorts vinden wij hier het zeker bewijs, dat de toren achtkantig moest worden opgetrokken, met acht klokvensters.

Eene andere aanbesteding van metselwerk, ijzerwerk enz. vinden wij in het stuk, waaraan wij de vierde plaats geven. Het is mede uit technisch oogpunt niet zonder belang. Ook vóór de verwoesting, zoo leert het ons, waren er acht vensters in den toren, en het doet ons eenigzins gevoelen, hoe verregaande die verwoesting geweest was. De berekening der kosten is hier eenigermate anders. Het metselwerk wordt geschat op 13 p. gr. of f 78; het ijzerwerk op 10 p. gr. of f 60; het kruis „gestoffeerd” op 6 p. gr. of f 36; het lood te vergieten en te bewerken op 2 p. gr. of f 12, en het schaliedak, tegen 26 roeden à f 6 de roede, op f 156; te zamen f 342. Hierbij kwam „het maaksel van den toren” tegen 143 p. gr. of f 858; al te zamen f 1200. En er waren slechts 800 kroonen à 1600 p. par., of f 800 voorhanden.

Uit het vijfde stuk leeren wij de overeenkomst met den leidekker JAN SCAERPINC kennen. Zij werd gesloten den 25 September 1412. Wij ontwaren daaruit, dat het werk langer geduurd had dan men berekend had. Nu, in de laatste helft van 1412, was het op zoover na voltooid, dat men de kap kon dekken. Het schijnt, dat er vier dakvensters waren die alle, als een torentje nevens de middelspits zich verheffende, met vanen prijkten. Het dekken bij de roede werd nu berekend tegen f 5,25. Mr. LIEVEN VAN UFFLE van Gend, JACOB REINGOOT van Brugge, BOUDIN MEEDOM van Yperen en JACOB VERSE van 't Vrije waren bij 't sluiten van 't contract tegen-

woordig, en de betaling moest geschieden vóór of op den aanstaanden Vastenavond.

In het zesde stuk wordt ons specifiek opgegeven al wat voor den toren ontvangen en uitgegeven was tot 26 September 1412, tijdstip waarschijnlijk waarop de herstelling voltooid was. Het timmerwerk was aanbesteed aan JAN CLEYAERD (of WAERMONT: zie boven bl. 313), timmerman van Brugge, voor *f* 858; het metselwerk aan ADRIAAN BRANTIN (bl. 312), metselaar van Sluis, voor *f* 100; het ijzerwerk aan JAN VAN AMBOURG, smid van Sluis, daartoe leverende 3200 pond ijzer, tegen *f* 2,40 het honderd, derhalve voor *f* 76,80; het kruis met „de stofferinge” kostte *f* 24,50; het leidekken, besteed aan JAN SCAERPINC van Brugge (zie het vorige stuk), geraamd tegen 29 roeden daks à *f* 5,25, voor *f* 152,25. De toren kostte dus in 't geheel *f* 1211,55. Om deze onkosten te bestrijden gaf het land van Vlaanderen *f* 1200, en de kerk van Westkapelle 1500 pond oud lood ter waarde van *f* 25, en *f* 10,60 voor 884 pond oud ijzer, te zamen *f* 1235,60, zoodat er een overschot was van *f* 24,05. Om de *f* 1200 te vinden, die over Vlaanderen waren omgeslagen, moest Gend met de kastellanie betalen *f* 314,65, en de stad Gend alleen *f* 120, te zamen *f* 434,65. Hierop had de stad Gend betaald aan JAN CLEYAERD, timmerman, *f* 284, aan ADRIAAN BRANTIN, metselaar, *f* 30, aan JAN VAN AMBOURG, smid, *f* 24, aan de kerkmeesters van van St. Jan te Sluis voor het kruis *f* 20; te zamen *f* 358; zoodat er nog ontbrak *f* 76,65. — Brugge met de smalsteden was aangeslagen voor *f* 194,85, en de stad alleen voor *f* 120; zamen *f* 314,85. Hierop had Brugge betaald aan JAN CLEYAERD door LIEVEN SCEUTEL *f* 96 en door JAN BORTOEN *f* 138, zamen *f* 234; aan ADRIAAN BRANTIN *f* 12; aan JAN VAN AMBOURG *f* 18, te zamen *f* 264. Er ontbrak dus nog *f* 50,85. — Yperen met de onderzaten was geschat op *f* 127,05, en nog *f* 80, zamen *f* 207,05. Daarop had Yperen betaald aan JAN CLEYAERD *f* 141,25 en aan A. BRANTIN *f* 20, zamen *f* 161,25, zoodat er nog ontbrak *f* 45,80. — Het Vrije met de onderzaten moest

betalen *f* 163,42^s, en het Vrije alleen *f* 80, zamen *f* 243,42^s. Hierop betaalde het Vrije aan JAN CLEYAERD *f* 156 en aan A. BRANTIN *f* 16, zamen *f* 172, ontbrekende er alzoo *f* 71,42^s. — Derhalve bedroeg al wat het land betaald had tot 26 September 1412 *f* 956,52^s, en het te kort *f* 243,47^s ¹. — Thans wordt de rekening met de werklieden opgegeven. JAN CLEYAERD, timmerman, moest ontvangen *f* 858, waarop hem betaald was door Gend *f* 285,15, door Brugge *f* 234, door Yperen *f* 141,25 en door het Vrije *f* 156, zamen *f* 816,40. Aan ADRIAAN BRANTIN, metselaar, kwam toe *f* 100, zijnde hierop door hem ontvangen van Gend *f* 30, van Brugge *f* 12, van Yperen *f* 20 en van het Vrije *f* 16, zamen *f* 78. De smid JAN VAN AMBOURG had te vorderen voor 3200 pond ijzer *f* 76,80 en van het kruis te stofferen *f* 4,50, waartoe hem gegeven was door Gend *f* 24, door Brugge *f* 18, en van 884 pond oud ijzer *f* 10,60, zamen *f* 52,60. De kerkmeesters van St. Jan te Sluis hadden ontvangen van de stad Gend voor het kruis *f* 20. Eindelijk aan JAN SCARPINC, leidekker, was men schuldig *f* 152,25, waarvoor hij ontving 1500 pond oud lood, ter waarde van *f* 25. — Uit een en ander zien wij dat de werklieden nog op verre na niet voldaan waren.

In het zevende stuk wordt ons eene opgaaft van ontvangsten en uitgaven medegedeeld, eenigzins afwijkende van het opgegevene in 't vorige stuk. JAN CLEYAERD moest hebben *f* 858, waarop hem betaald was *f* 816,52^s, zoodat hem nog toekwam *f* 41,47^s. ADRIAAN BRANTIN had *f* 100 te eischen, had ontvangen *f* 78 en dus nog te goed *f* 22. JAN VAN AMBOURG kwam met eene schuldvordering van *f* 81,30, ontving *f* 52,60, zoodat hem restte *f* 28,70. JAN SCARPINC had voor dekken verdiend *f* 152,25, zijnde hem hierop betaald *f* 25, weshalve hem nog *f* 127,25 toekwam. Het werk had dus gekost *f* 1211,55 ². Wij

¹ Er komt bij de narekening van het bovenstaande een verschil, dat echter zeer gering is, en waarschijnlijk door de kleine onderdeelen der sommen ontstaan is.

² Zoo staat er, schoon de som der getallen slechts *f* 1191,55 geeft. Waarschijnlijk is vergeten de *f* 20 aan de kerkmeesters te Sluis voor het kruis. Zie aan 't slot van 't vorige stuk.

zien er verder uit, dat het gemeene land voor het herstellingswerk betaalde *f* 800, en de vier leden van Vlaanderen *f* 400.

Aangaande nu de laatstgemelde *f* 800, door het gemeene land te betalen, doet GODEVAART DE WILDE, ontvanger generaal van Vlaanderen, rekening in het achtste stuk. Slechts bijna *f* 41 had hij daarvan ontvangen van steden, onder Gend, Brugge en Yperen behoorende. Onder die steden, voor zooveel zij tot ons gedeelte van Vlaanderen behooren, treffen wij aan Aardenburg, Biervliet en Mude.

Eindelijk vinden wij in het negende stuk nogmaals de schuld van Yperen, Gend, Brugge en 't Vrije opgegeven. De toren kostte 1200 kroonen of *f* 1200. Over de *f* 800, die het gemeene land betalen moest, was de stad Yperen aangeslagen voor *f* 68,65; de kastellanie van Yperen voor *f* 17,60; Belle en Belleambacht *f* 13,20; Cassel en Casselambacht *f* 24; Waestene en kastellanie *f* 3,60, te zamen *f* 127,05 (zie boven, bl. 314). In de andere *f* 400, die de vier leden te zamen voor zich betaalden, moest Yperen *f* 80 opbrengen. — Gend met de kastellanie was geschat op *f* 314,65, en de stad alleen over de *f* 400, door de vier leden te betalen, *f* 120. — Brugge moest opbrengen voor de stad en hare onderzaten *f* 195,20, en mede *f* 120 voor de stad alleen. — Het Vrije met de onderzaten eindelijk was belast met *f* 163,82⁵, en voor zich alleen *f* 80.

Ziedaar een algemeen overzicht van het werk en de onkosten aan den Westkapelschen toren besteed, wordende een en ander in de oorspronkelijke stukken nog meer in de bijzonderheden opgegeven. Men heeft 'er uit kunnen opmaken, van hoe groot belang dat werk geacht werd voor gansch Vlaanderen, hoe de hoogste magten zich de voortzetting er van krachtig aantrokken, en wat aanzienlijk gewrocht er met gemeene middelen en onvermoeide samenwerking geboren werd. Nog verkondigt de achthoekige stomp, die van dat bouwgevaarte is overgebleven, de waarheid van 't geen de grijze oorkonden ons vermeldden. Maar 't is niet méér dan een nietig overschot van dat trotsche zee-

baken, dat weleer ziju' hoogen top verhief in de lucht, opdat het op uren afstands in het oog zou vallen. Een andere storm verhief zich na minder dan twee eeuwen over Vlaanderen, wierp nogmaals de torenspitsen plunderend in 't stof, beroofde ook te Westkapelle het sieraad der kerk van zijne heerlijkheid, en de kroone is den reus van 't hoofd gevallen tot heden toe.

Oorspronkelijke stukken, betreffende den torenbouw te Westkapelle.

I.

Vidimus door burgeme^{rs}, schepenen en raad van Brugge van 28 April 1410, verleend aan een stuk d. d. 26 Februarij 1409 [d. i. 1410], uitgegaan van de raadslieden van den hertog van Bourgondië, graaf van Vlaanderen.

Wij Buerchmeesters, scepenen en raed van der stede van Brugghe doen te wetene allen lieden, dat wij int jaer ons Heeren M CCCC ende tiene, upten xxvij^{sten} dach van April, zaghen en hoorden lesen zekere huuthanghende letteren, bezeghelt metten zeghelen van Jacoppe vander tannerie en Anthonise van Wissoc ¹, alsoot sceen in rooden wasse en in enkelen sterten, gans, gawe en zonder eenighe suspicie, inhebbende also hier na volcht: „De raedsliede miins heeren 's hertoghen van Bourg^{nen}, grave van Vlaendren, van Artois en van Bourg^{nen}, gheord. in Vlaendren, Allen baillius en officiers van den lande ende graefscpe van Vlaendren, hueren stedehouders, en elken zonderlinghe, saluut. Ute dien dat wij verstaen hebben bi den aenbringhene van den viere leden van den lande van Vlaendren, dat eenighe, die ghetaxeert hebben gheziin te betalene zekere ghedeel van der some van zestien hondert pond par. Vlaemscher munten, begrepen in de costen gedaen t'Oudenborch, die bi den voors. viere leden ghewillekuert heift gheziin ome die te belegghene an tmaeczel van den torre van Westcappelle die bi den Inghelschen afgheberrent

¹ „Jacob van Tennerie en Mr. Anthone Wissot” behoorden, volgens de *Chron. van Vl.*, d. II, fol. 153, tot de raadsheeren in den raad van Vlaanderen, dien graaf JAN in 1409 van Rijssel naar Gend had overgebracht. ROELAND VAN MOERKERKE, die het stuk onderteekent, was griffier van dezen raad. Een nieuw bewijs, dat het stuk niet is van 1409, maar van 1410. Het jaarlijksch inkomen der raadsheeren bedroeg 300 gulden; dat van den griffier 100 patacons.

heift gheziin, bi den welcken torre de Oosterlinghe en andre sciphee'n groote conde van der zee hebben gheploghen thebbene, en en ware hi niet hermaect de voors. sciphee'n zonder groote onghelaghelichede af hebben, ziin in ghebreke van te betaelne huerl. taux en porcie, bi den welken de werclieden, die den voors. tor hebben begonnen maken, af ghelaten hebben van niet te werkene, in grooten achterdeele van den voors. sciphee'n en tieghen tonsent van den voors. viere leden bi heml. ghedaen in dese zake; So eist, dat wij u ombieden, van ons voors. hee'n weghe daertoe comitt., bi desen onzen letteren up dats nood zij en elken uwer, dat ghi alle de ghone die ghi in ghebreke vinden zult van te betaelne haer deel van der voors. some naer de smaeldeelinghen tandren tiden daerup ghedaen, evenvre [?] dat de voors. viere leden u dies verzouken en overgeven zullen, bedwinghet en constrangiert huer deel over te legghene en te betaelne den ontfanghere, tandren tiden bi onser gheduchter vrouwen en bi hueren letteren dertoe gheordeneert; en hierin doet zulke en zo goede nerensticheyt dat bi uwer ghebreke tvoors. werc niet verachtet en zij: want wij u dies en elken uwer gheven vulle macht en auctoriteit. Ombieden van ons voors. he'en weghe alle zinen subgiten en onderzaten dat zij te u dit doende neerenstelijke verstaen en obedyeren. Ghegheven te Ghend den xxvj^{sten} dach van Spuerkle int jaer ons Heeren dusentich CCCC ende negheue. Aldus gheteekent: Bi minen heeren van den rade wesende te Ghend, *R. de Moerkke.*" In oorcontscepen van dat wij de voors. huuthangende letteren, inhebbende also voors. es, zaghen en hoorden lesen, zo hebben wij dese letteren, daerup ghemaect bi manieren van vidimus, ghedaen. zeghelen metten zeghe van zaken van der voors. stede van Brugghe. Ghemaect ende ghegheven int jaer en upten dach boven eerst verclaerst.

Collatio facta est.

Julien.

Het zegel, in bruin was, hangende aan een' strook die van het perkament afgesneden maar gedeeltelijk er aan vast gebleven is, is geschonden, en vertoont aan de ééne zijde het thans nog gebruikelijke wapen der stad Brugge, en aan den anderen kant (contrazegel) hetzelfde wapen, maar veel kleiner, met het randschrift:

✠ *B. secret: scabinorum. bille:*

Buitenop staat, behalve andere opschriften van nieuweren tijd, met oude letters: „Van den penninghē van dē torre van Waes capelle, een. vidimus.”

II.

Bestek voor den bouw des torens, d. d. 10 April 1409.

Hier naer volghet de maniere van den makene van der cappe van den thorre van Westcapelle, gheaviseert en ghecoren den x^{sten} dach in April MCCCC negene naer paesschen, bi meesters Lauwereins van der Leye van Ghend, Cornelis van Aeltre van Brugghe, Jan van Ypre gheordineert van der stede weghe van Ypre, en Jan van Hooze, speyhoudere van den Dāme, tēmerlieden, ende Claise f. Willems mets[elaar] van der voors. stede van Brugghe, ende bi hemlieden overghegheven Janne van Oudenaerde, ghedeputeirt van der stede weghe van Brugghe, Boudin de Meedom, van der stede weghe van Ypre, ende meester Clais van der Eeke, van slands van den Vryen; ter presentien van Godevaerd de Wilde, ontfanghere genā van Vlaendren en van Artoys, en Pieter Gherbode, bailliu van den watre, in der manieren dat hiernaer verclaerst es.

Eerst datter zal zĳn ghewrocht een tafelmēt van houtwerke daer de cappe upstaen zal en de machelrie [?] mede verzekert word, die zal zĳn dobbel gheplaedt; de vors. platen elke breed .xj. dūmen en dicke .vij. dūmen, met voorlijsten gesteken in elc pannel, de blockeelen daer in ghesteken met stontsoenen [?] ten beede den henden daer in ghesteken.

Item met twee balken in cruusse ghebonden alsoo den warke toebehoort, die .xiiij. dūmen breed en xvj dūmen diepe, met iiij. houten ghesteken in de voors. balken metgaders .iiij. intueghen, al van der grootte van den zelve balken, met .vij. stiken ghebonden nederwaert tote up de snede die es onder den loodzolder, die van zulker dicke en grootte als de voors. balken, met corbeelen .xvj. voeten lang van gheliker grootte en ghebonden met jntueghen also den werke toebehoort.

Item zullen in desen thor staen .vj. stagen: deerste hooghe .xiiij. voeten, de balken groot zĳnde xj dūmen viercante, de stilen en corbeelen achtervolghende.

Item dandre stage daer naer hooghe .xj. voeten, de balken, stilen en corbeelen dicke xj dūmen viercante.

Item de derde stage hooghe xj voeten, de balken, stilen en corbeelen dicke x dūmen viercante.

Item de vierde stage hooghe x voeten, de balken, stilen en corbeelen dicke ix dūmen viercante.

Item de vijfste stage hooghe ix voeten, de balken, stilen en corbeelen dicke ix dūmen viercante.

Item de vj^{te} stage hooghe viij voeten, de balken, stilen en corbeelen dicke viij dumen viercante.

Item boven dese stagen zal staen den makelare, ghebonden met twee wielen en met zinen banden also dertoe behooren zal, de voors. makelare hooghe ziinde .xxvij. voeten en dicke xij dumen over alle ziden.

Item alle de voors. stagen zullen wesen ghevoorlijst, ghelijc dat verclaerst es van der onderste stage.

Item zulre wesen .viij. panneelen, elc pannel met eenen cruce en met eenre jntueghen ghesteken in beede de stilen ter middewaert van den cruce, de intueghen en de banden van der nederste stage breed viij. dumen en dicke v dumen, en van der upperste stage, de voors. banden en jntueghen breed blivende .vj. dumen en dicke iiij dumen en de stagen tusschen beeden achtervolghende also daertoe behoort.

Item zullen ziin ghemaect .viij. hooftkepers, elc xc voeten lang beneden groot viercante .viij. dumen en boven v dumen, en tusschē elc van den voors. hooftkepers .vij. kepers beneden grof v dumen viercante en also achtervolghende upwaert gaende alsoot behoort. En alle deze lasheden van den voors. kepers inghesteken met tonghen .ij. voeten lang.

Ende al thout gaende ten voors. warke also hierboven verclaerst es zal ziin wel ghetailget ¹ en met rijscaelde noch vueghelhooghde.

Item den voors. Tor zal ziin gheloken met ghezaeghden tienvouthouten dansicx ² houd, goed ziinde en wel bereet van dicten onghemest en onghegrouft, omē daerup te deckene met scaelgen.

Item int voors. dec zullen ghemaect worden .iiij. veinstren daer zij oorboirlixt staen zullen.

Ende dit voors. werc es besteidt te leverne en te makene elc hout naer zine steke also voorscreven staet, omē ghewroght ende gheloken te wesene tusschen dit en alf Maerte eerst comende, omē dan te beghinnen rechtene en vulrecht te wesene omē te deckene thuutgane van Meye naest volghende of ten minsten zinte Jansmesse achtervolghende. Ende dit omē de sōme van C xliij ³ groō. Dies zullen de wercliede leveren alle de naghelen groot en cleene diere toegaen zullen.

Item es gheextimeirt en bevonden dat boven der voors. sōme de voors. tor noch costen zal van anderen werke, te wetene van machewerke omtrent x ³ grō, tyserwerc, anckers, panneelen, sintheelen [of

¹ D. i. getailleerd, bekapt, behouwen. De beide volgende woorden „rijscaelde” en „vueghelhooghde” zijn mij duister. Zij zullen wel beteekenen, dat het hout zijn moest zonder kwasten en hoogten.

² Danzig, nu eene stad in Pruissen.

„lintheelen”] en cruse .xij. Ɔ grō, en in scailgie decke xx roeden xx s. grō de roede, draghende teen metten andren xlij Ɔ grō, zonder tloot en andre smale coste diemen extimeirt dat draghen zullen .x. Ɔ grō.

Buiten op het stuk staat dit opschrift:

„Costen gheleit by den lande van Vlaenderen an 't vermaken vanden torre van Waescappelle by der Sluus, die verberrent was by den Inghelschen a°. xiiij° v, en weder upghemaect was ter begherte vanden vremden coopman en vande Oosterlinghen ome dat een baken was en kennesse van Vlaender den sciplieden by der zee zeilen Vlaender te moghen vindene.”

Een ander opschrift heeft:

„Van den torre van Waes cappelle bider Sluus.”

III.

Aanbesteding van het metselwerk op 25 Junij 1410 aan ADRIAEN BRANTIN,
c. s., ter somme van f 100.

Dit naervolghe en es de voorwaerde en oordenanche vanden werke vanden torre te Waestcappelle, ghemact en gheoordeneirt den xxv^{ten} dach van Wedemaend int jaer m. iiij° en tiene, tmetse werc.

Metten eersten zalmen up breken tcapement van den lijsten die licghen onder tcapement vanden clocveinstren upwaert onder de viij veinstren, en de voors. veinstren viercante up te bringhene also hoghe als de veinstren porren zullen, en elke veinstre wijs zijnde den dach twee voeten en die up stekende also hoghe als de maetselrye ghestrecken mach.

Voort zalment binnen van den loodsoldre nederwaert breken also verre als van noode wesen zal eenen voet diepe en verscoyen en bringhene up den zelve grond diemen vonde.

Voort daer de viij stilen staen zouden, inde viij houckert, zalmen van onder up bringhen en ten up cante zalmen steken noten ¹ also vele als van node wesen zal, elke dicke zijnde viij dumen van goeden brabandschen of doornixsche steenen elc drie voeten lanc achterwaert ghestrect.

Voort vanden viij canten up waert al diereghelike eenen voet in brekende en sghelijx verscoyende en telken drie voeten hoghe eenen alven voet voordere inbrekende te muere waert ome toverbindene.

Voort vanden lijsten die licghen onder de clocveinstre nederwaert

¹ Note, lager nuete, neut; het gesteente waar de balk op rust. Zie KILIAEN, i. v. not, not-steen, balck-steen.

tviercante vanden torre toten dake tote te bewerpene en te verscoeyene daert van node wesen zal.

Ende al dit voors. werc, steen, calc, zand, arbeyt en stellinghe zal teliverreren en veldoene doen Adriaen Brantin en zine medepleghers omē de sōme van ij^o 4 par. dan of te tegheldene deene heltscheede tonser vrouwen daghe talf ouste, en dander heltscheede te baefmesse daernaer eerstvolghen.

Boorghen vanden werke te veldoene Jan Waermont dīs Cleyaert en Aern. vander Zande en elc voor al.

IV.

Andere aanbesteding van metselwerk, ijzerwerk enz.

Dies de ordenancie en tavijs van der maetselrie van den torre van Westcappelle, ten prouffite van den voors. torre.

Eerst den muer te hooghene drie laghen metgaders den lijsten, dats te wetene dat de lijste ghehauwen zal zijn van q'reelen ¹.

Voort de achte ² veinstren, de colūmen ende arnasc̄h ute te brekene datter nu in staet, en de voors. veinstren weder up ghebrocht achte voeten gherazeerd [P] van den loodzolder inwaerd, en dat ghecaepd van binnen en van buten also den werke toebehoort, en de voors. veinstren ghenaut eenen voet over elke zide.

Item drie veinstren upw't ute te brekene die daerghescuerd ³ staen, en die weder te verwelvene met also vele boghen alser nu waren en eenen boghe meer; en aldies ghelijx zo zalmen in elc vanden .v. andren veinstren eenen boghe welven onder dandre diere nu staen.

Item achte nueten ⁴, elke nuete van drien steenen, stekende deen boven den andren, omē dies dat een steen den last niet ghedraghen en zoude omē de grootte van den stantblikken ⁵.

Item den tor binnen vanden nedersten zolder upwaerd te verscoeyene en daer up te bewerpene ende buten te bewerpene daer de gaten staen ⁶.

Al dit werc dat hier ghenoeemt en voorsc'ven staet dat willen wij

¹ Quareelen, kareelsteen, tigchelsteen. ² Acht, 8. ³ Daar gescheurd.

⁴ Zie bl. 321, noot. ⁵ Stantblikken of „stantvliken” wenschte ik te kennen. Is het niet hetzelfde als stantfixen, standvinken, stand-vlieten? Zie KILIAEN, i. v. standvincke.

⁶ Verschoeijen, bewerpen zijn woorden wier beteekenis mij hier duister is. Van daar, dat ik den geheelen volzin niet weet te verklaren.

maken en leveren van metselrienwerce, calc, steenen, stellinghe en zand also verre als der maetselrie toebehoort.

Tmetselwerce ghestimeert	xij £ gr.
Tyserwerce gheestemeert up xxv ^o pond zonder teruce, elc C pond	
ome vij s. grō, zoude draghen omtrent	x £ gr.
Teruce gestoffert omtrent	vj £ gr.
Tloot te vergbietene en te bewerkene omtrent	ij £ gr.
Tscailledac up xxvj roeden omtrent	xxvj £ gr.
Ende tmacksel van den torre coste c xliij £ g. ¹ .	
Hier jeghe ne zijn maer vij ^o cronē van xvj ^o l. p.	

V.

Overeenkomst van 25 Sept. 1412 met JAN SCAERPINC, leidekker,
om het dak met schaliē te dekken.

Voorwoorde ², ghemaect den xxvsten in Septembre anno [xiv^e] xij^o. jeghen Janne Scaerpinc den scaelgedeckere, den tor van Waels capelle te deckene met goeden scalen van Fomay ³, de roede om xvij sch., vj d. gr., die te lecgheene ten darden. Dies zal hi der binnen sluten de nocke booven met loode de veursten vanden stantveinstren ⁴ en vanden vanegatē en de zillen ⁵ vanden veinstren decken met loode, en ooc de iij makelaers ⁶ van den iij stantveinstren en voort de posten vanden veinstren sghelijx decken met loode. Hier toe zal hi leveren al tlood, scaelgen, naghelen, stellinghen en al datter toehoren zal. Dies zal hi hebben in minderinghe xv^o £ loads, twelke es te Waels capelle om ij miten tpond; comt iij £, ij sch., iij d. gr. Present meester Lievin van Uffle van Ghend, Jacop Reingoot van Brughe, Boudin Meedom van Ypre, en Jacop Verze van den Vryen. En dit vuldaen tusschen hier en vastenhavond eersteomende.

¹ Deze regel en de volgende zijn lager, met anderen inkt en eene andere hand, waarschijnlijk later, geschreven.

² Ziehier het oude woord, waarvan ons onverstaanbaar voorwaarde verbasterd is.

³ Zoo staat er duidelijk. Ik heb de plaats Fomay niet kunnen opsporen. Waar ligt zij?

⁴ Stantveinsteren zijn dakvensters. Vg. d. I, bl. 289 dezer *Bijdr.*

⁵ Zillen, goten. Zie KILIAEN, i. v. sille.

⁶ Wat zijn makelaars? Spitsen?

VI.

Specifike opgaaf van al de ontvangsten en uitgaven voor den torenbouw tot
26 September 1412.

De thor van Waescapelle was verberrent bi den Inghelschen te Meye int jaer M. iiij^e en v, an den welken de vreimde, tlant van Vlaenderen bezoukende van oostwaers bi der zee, hare kennesse namen van ancōmene van den voors. lande; dewelke thor, ten verzouke van den coopliden van der hanze, tland van Vlaendren heift ghedaen vermaken, ende heif ghecost tghuend dat hier naer verclaerst staet.

Eerst van tēmerwerke, besteid Janne Cleyaerd, tēmerman van Brucghe C xliij ℥ grō.

Item van maetsene, besteid Adriaen Brantin, maetsenare van der Sluus .xvj ℥, xij s., iij d. grō.

Item van yserwerke, besteid Janne van Ambourg, smid van der Sluus, daertoe leverende xxxij^e pond yzers te viij s. grō thondert; comt xij ℥, xvj s. grō.

Item van den cruce metter stofferinghe iij ℥, j s., viij d. grō.

Item van scaelgedake en loodwerke, besteid Janne Scaerping van Brucghe, de roede omē xvij s., vj d. grō, bloodwerē der binnen gaende, en es overslegghen ter glose datter zullen zijn xxix roeden dact; comd xxv ℥, vij s., vj d. grō.

Sōme dat de costen van den voors. werke dra-ghen ij^e ℥, xvij s., vj d. g.

Omē tmaken van welken thorre voors. tland van Vlaendren last ghenomen heift te betaelne ij^e ℥ grō.

Voort zo es van der kerken weghe van Waescapelle voors. ghegheven te hulpen den voors. werke xv^e pond ouds loods, dat de scaelgedeckere hebben zal te twee inghelsche tpond; comt iij ℥, iij s., iij d. g.

Item noch vij^e lxxxiiij pond ouds yzers, dat de smit voors. hebben zal te iij s. grō thondert; comd xxxv s., iij d. grō.

Sōme van al dat van slands wegghen en van der kerken wegghen der toe ghegheven es ij^e v ℥, xvij s., viij d. grō.

Aldus zouder overscieten boven den costen van den voors. werke iij ℥, ij d. grō.

Van den voors. ij^e ℥ grō die tland van Vlaendren der toe gheeft, betaelt Ghend de stede en haer castelrie vj^e xxix ℥, vj s., viij d. pā.

Ende noch Ghend alleene ij^oxl ℥ par.; comt al viij^olxix ℥, vj. s.,
viij d. par.; val. [„valet” = is waard] lxxij ℥, viij s., x d. g.

Hier up heift bet. de stede van Ghend Janne Clayaerd, tē-
merman xlvij ℥, vj s., viij d. grō.

Item Adriaen Brantin maetsenare v ℥ grō.

Item Janne van Ambuerch, smit iiij ℥ grō.

Item den kercmeesters van zinte Jans t' Sluus als vā eenē
cruce iiij ℥, vj s., viij d. g.

Sōme van der bet. lix ℥, xvij s., vij d. grō ¹.

Reste datter ghebreict xij ℥, xv s., vj d. g.

Item Brughe de stede en hare smale steden betalen iij^o iiij^o ix
℥, xiiij s. par. Ende noch Brughe alleene ij^o xl ℥ par.; comt al
vj^oxxix ℥, xiiij s. par.; val. lij ℥, ix s., vj d. grō.

Hier up heift bet. de stede van Brughe Janne Clayaerd, tēmer-
man, per Lievin Scuetel xvj ℥ grō; itē per Jan Bortoen xxij
℥ grō; comt xxxix ℥ grō.

Itē Adriaen Brantin, maetsenare, per Lievin Scuetel ij ℥ grō.

Itē Janne van Ambuerch, smit, per Lievin Scuetel l ℥ g.
en per Jā Bortoē ij ℥ g.; cōt iiij ℥ grō.

Sōme van der betalinghe xliij ℥ gr.

Reste datter ghebreict viij ℥, ix s., vj d. grō.

Item Ypre de stede en hare onderzaten betalen ij^o liij ℥, ij s.
par., ende noch c lx ℥ par.; comt al iij^o xiiij ℥, ij s. par.; va-
lent xxxiiij ℥, x s., ij d. grō.

Hier up heift bet. de stede van Ypre Janne Clayaerd, tēmer-
man xxij ℥, x s., x d. g.

Item Adriaen Brantin, maetsenare iiij ℥, vj s., viij d. g.

Sōme van der bet. xxvj ℥, xvij s., vj d. grō.

Reste datter ghebreict vij ℥, xij s., viij d. grō.

Item 't Vrye en haer onderzaten betalē iij^o xxvj ℥, xvij s., vij d.
par. Ende noch 't Vrie alleene c lx ℥ par.; comt al iij^o lxxxvj ℥,
xvij s., vij d. par.; val. xl ℥, xj s., v d., xiiij miten.

Hier up heift bet. 't Vrye voors. Janne Clayaerd, tēmerman xxvj ℥ grō.

Item Adriaen Brantin, maetsenare ij ℥, xiiij s., iiij d. grō.

Sōme van der bet. xxvij ℥, xiiij s., iiij d. grō.

Reste datter ghebreict xj ℥, xvij s., j d., xiiij miten.

Aldus draeght al dat tland bet. heift tote heden xxvj in

Septemb. anno xij C lix ℥, viij s., v d. grō.

¹ Moet zijn: xij sch., iiij gr.

Ende tguend datter ghebreict te betaelne
draecht xl ℥, xj s., vij d. grō, vj miten.

Dit es de rekeninghe metten werclieden van den
thorre van Waescapelle.

Jan Clayaert, tēmerman, zoude hebben van zinen werke en van
stoffen c xliij ℥ grō.
Hier up heift hi ontf. van der stede van Ghend xlvij ℥, x s., xj d. g.
Item van der stede van Brucghe xxxix ℥ grō.
Itē van der stede van Ypre xxij ℥, x s., x d. g.
Item van dien van den Vryen xxvj ℥ grō.

Adriaen Brantin, maetsenare, zoude hebben van werke en van
stoffen xvj ℥, xij s., iij d. g.
Hier up heift hi ontf. van der stede van Ghend v ℥ g.
Item van der stede van Brucghe ij ℥ g.
Itē van dien van Ypre ij ℥, vj s., viij d. g.
Item van dien van den Vryen ij ℥, xij s., iij d. g.

Jan van Ambuerch, smit, zoude hebben van xxxij^e ℥ yzers te
viij s. g. thondert; cōt xij ℥, xvj s. g.
Itē van den cruce te stoffeirne xv s. grō.
Hier up heift hi ontf. van der stede van Ghend iij ℥ grō.
Itē van der stede van Brucghe ij ℥ g.
Itē van dat in ouden ysere cōmen es en hem ghelevert, te wetene
viij^exxxiiij pond te iij s. g. thondert; comt xxxv s., iij d. grō.

Item den kercmeesters van sinte Jans t' Sluus hebben, twelke de
stede van Ghend betaelt heift, als van eenē cruce ij ℥, vj s., viij d. g.

Item Jan Scaerping, scaelgedeckere, zal hebben van xxix
roeden daxe te xvij s., vj. d. g.; cōt xxv ℥, vij s., vj d. g.

Hier up es hem bewijst dat hi ontf. zal xv^e pond ouds loods te
twee ing. tpond; comt iij ℥, ij s., iij d. g.

Buiten op het stuk staat met eene andere hand geschreven:
„Van den tor van Westcapelle de rekeninghe.”

VII.

Andere opgaaf van ontvangsten en uitgaven.

Dit es mē scoudich van dē werke van den torre van West-capelle bij der Sluus, den welkē tor de iiij leidē van dē lande doen makē ōme den oorbore van der gheemeene copmansceipe, eñ verbarne de Inghelsche int jaer van xiiij^e eñ vive doe zij binnē den lande waren etc.

Eerst Jan Cleijaert, van dē temmerwerke, c xliij ℥ grō; sol. hem c xxxvj ℥ eñ xxj grō; rest hem vj ℥, xvij s., ij d. gr.

Item Hadriaē Brantin van metsthene xvj ℥, xiiij s., iiij d. g.; sol. hem xiiij ℥ gr.; rest hem ij ℥, xiiij s., iiij d. grō.

Item Janne van Hambour, smit, van yserwerke ols ¹ xiiij ℥, xj s. g.; sol. hem viij ℥, v ² s., iiij d. gr.; rest hem iiij ℥, xv s., viij d. gr.

Item Jan Scarpinc, scaliendeckere van Brugghe, van deckene tot xxix roedē, xxv ℥, vij s., vj d. g.; sol. hem an lode iiij ℥, ij s., iiij d. g.; rest hem xxj ℥, iiij s., ij d. grō.

Dus comet twerc eñ de cost ij^o ℥, xvij s., vj d. g.

Datter up betaelt es draecht c lxj ℥, x s., v d. g.

Eñ dat men noch tachter es draecht xxxvj ℥, xj s., v d. g.

Dus, leide elc tsine up, daer soude oversciētē, mids der bate van dē lode eñ dē oudē ysere dat gheghevē is in betalinghe, iiij ℥, ij d. grō, den iiij leidē toebehorende.

De steide van Ghent ghelt met den ondersatē van de xvj^e ℥ p., die tghemeland ³ ghelt ten vors. werke, sonder noch viij^e ℥ p., die de iiij leidē der toe allene betalē moetē ōme tvldoen van dē werke, vj^exxix ℥, vj s., viij d. par. eñ over haer deel van den viij^e ℥ p., ij^exl ℥ par. Comt ols viij^elxix ℥, vj s., viij d. par.

De stede van Brugghe ghelt met harē ondersatē van den xvj^e ℥ vors., ij^e iiij^{xx} ix ℥, xiiij s. par., ende van den viij^e ℥, ij^e xl ℥; comt bede vj^e xxix ℥, xiiij s. p.

De steide van Yppre ghelt met harē ondersatē van den xvj^e ℥ vors., ij^e liiij ℥, ij s. par. eñ van den viij^e ℥, c lx ℥ par.; comt bede iiij^e xiiij ℥, ij s. p.

Eñ tlant van dē Vryen ghelt met harē ondersatē van de xvj^e ℥ vors., ij^e xxvj ℥, xvij s., vij d. p.; eñ van dē andrē viij^e ℥, clx ℥ par.; comt bede iiij^e iiij^{xx} vj ℥, xvij s., vij d. par.

¹ Ols; d. i. alles. Nog heden wordt in het West-Vlaamsche dialect de a zeer dof, als o, uitgesproken, wanneer zij vóór eene l komt.

² Moet zijn: xv. ³ 't Gemeene land.

VIII.

Specifike opgaaf van ontvangsten door GODEVAERT DE WILDE.

Dit heift Godevaert de Wilde ontf. van den
xvj^e £ par. daermede men doet makē den tor van
Waescapelle.

Eerst van Nieneven ¹ lvj sch. p.	Ghent.	Van Maerdike	iiij s., iiij d. p.	Brugge.
Van Bierenvliet iiij £, iiij s. p.		Van Gistele	xxxij s. p.	
Van Borneem ² v £, xij s. p.		Van Loo	xxj s. p.	
Van Ardenborech iiij £, xvj s. p.		Van Warstene ³ vij £, iiij s. p.		
Van der Mude xij s. p.	Brugge.	Van Cassele	xlviij £ p.	Yppre.
Van Veurne vj £, viij s. p.				
Somme iiij ^{xvj} £, viij s., iiij d. p. [Omstr. f 40,71.]				

IX.

Schuld van Yperen, Gend, Brugge en het Vrije voor den torenbouw,
en afrekening met de werklieden.

Dit es tgont dat de steide van Yppre scoudich
es van den torre van Waes capelle bider Sluus,
die costen sal xij^e cronē.

Eerst van den taxsche van dē viij^e cronē over teel ⁴ van der
steide cxxxvij £, vj s. p.

Item hover de castelrie van Yppre, xxxv £, iiij s. p.

Item hover Belle en Belleambacht, xxvj £, viij s. p.

Item hover Cassele en Casselambacht, xlvij £ p. } Dit heift ontf. de ont-

Item hover Varstene ⁵ en de castelrie, vij £, iiij s. p. } fangher van Vland. ⁶

Sōme ij^{xlviij} £, ij s. p.

Item es de steide vors. noch scoudich van den iiij^e cronē diere
ghebreikē bovē dē vors. viij^e cronē, iiij^{xvj} cronē over haer deel.

Sōme van al comt iiij^{xiiij} £, ij s. p.

Dies heift soetebat ⁷ van dē smalesteidē en castelriē hier boven ghe-

¹ Ninove, een stadje in Oost-Vlaanderen, in oude stukken Ninive, Ni-neve, Ninovie gespeld.

² Beernem in West-Vlaanderen, oost van Brugge?

³ Waestene, in 't Fransch Warneton. ⁴ D. i. het deel.

⁵ Waestene, Warneton.

⁶ De ontvanger van Vlaanderen, GODEVAERT DE WILDE: vg. boven, bl. 311, noot ¹.

⁷ Soetebat, soe te bat, soe, d. i. zij (nl. de stad Yperen) te bate.

nomt, cxvj £, xvj s. p. Dus betaelt de steide ijⁱⁱⁱⁱxxvij £, vj s. p.

Hier of es betaelt eerst den te^merlieden

Item den mest. [metselare] niets.

Ghent ghelt over de steide en hare castelrie vj^oxxix £, vj s., viij d. p.

Item van dē iij^o eronē, vj^{xx} cronē over de steide allene.

Brugghe ghelt over de steide en hare ondersatē iijⁱⁱⁱⁱxxix £, xiiij s. p.

Item dē iij^o cronē, ooc vj^{xx} cronē over de steide allene.

't Vrye ghelt over hem en zinē onder satē iij^oxxvj £, xvij s., vij d. p.

Item van dē iij^o cronē over hemliedē allene ooc iij^{xx} cronē.

Aan de achterzijde van dit blad staat het volgende:

't Werc van dē torre.

Eerst van dē te^merwerke cxliij £ g.

Arnout van dē Zande, over [Jan] Cleyaert

Hadriaē Brantin van maetschene ij^o £ p.

De kerke van S. Jans van enē cruse iij £, vj s., viij d. g.

Jan van Ambour, smit, van dē cruse te stoffeirne en te makene datter an ghebreicht ix £ p.

Item van dē hiserwerke ¹ tot xxxij^o pont te versmeidene endet meer-sene ² alset beoort, tleiverne ³ tē werke viij s. g. elc [h]ondert, comt xij £, xvj sch. g.

Item van dē lode te versmeltene en te vergbietene ij d. tpont, en van der saudure ⁴ ij g. van den ponde, ghe estimeirt vp xxiiij £ par.; tlot ⁵ leivert de kerke xv^o pont ⁶.

Item tscalge dacke van dē torre ghe estimeirt xxix roeden, besteit Jan Scarpinc van Brughe ome xvij s., vj d. g. de roede; comt xxv £, vij s., vj d. g.

Item van dē andrē clenē coste van lodnaghelē en andre so wert niet ghe estimeirt.

Betaelt Jan Scarpinc up zin werc van dē scalge dake xv^o looten [?] te viij d. tpont; comt l £ p. int ghemene.

¹ IJzerwerk.

² En het meersen, te vermeederen. Nog spreekt men hier van eene ploegschar „vermeezen,” uitslaan, vergrooten. ³ Het leveren.

⁴ Het solderen. ⁵ Het lood. ⁶ Deze post is doorgehaald.

